

Vastaus kirjalliseen kysymykseen edunvalvontapäätösten käsittelyaikojen nopeuttamisesta

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimitannut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Matias Marttisen /kok näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KKV 487/2020 vp:

Mihin toimenpiteisiin ministeri ryhtyy edunvalvontapäätösten nopeuttamiseksi?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Digi- ja väestötietovirasto aloitti toimintansa 1.1.2020, kun Väestörekisterikeskus, maistraatit ja Itä-Suomen aluehallintovirastossa toimiva Maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö yhdistyivät. Virastoa koskevan lain (2019/304) mukaan virasto edistää yhteiskunnan digitalisaatiota, turvaa tietojen saatavuutta ja tarjoaa palveluja asiakkaiden elämäntapahtumiin. Digi- ja väestötietoviraston toimin-
taa ohjaa ja valvoo valtiovarainministeriö. Siltä osin kuin viraston tehtävät perustuvat oikeusministeriön toimialan lainsäädäntöön, ministeriöiden on tehtävä yhteistyötä viraston ohjauksessa.

Holhoustoimesta annetun lain (442/1999) mukaan holhoustoimen tarkoituksena on valvoa niiden henkilöiden etua ja oikeutta, jotka eivät vajoavaltaisuuden, sairauden, poissaolon tai muun syyn vuoksi voi itse pitää huolta taloudellisista asioistaan. Lain 8 §:n mukaan tuomioistuim voi määrätä edunvalvojan täysi-ikäiselle, joka sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on kykenemätön valvomaan etuaan taikka huolehti-maan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista, jotka vaativat hoitoa eivätkä tule asianmukaisesti hoidetuiksi muulla tavoin. Holhousviranomaisen tulee tarvittaessa tehdä käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan määräämiseksi. Em. lain 9 § mukaan alaikäiselle voidaan määrätä edunvalvoja siten kuin 8 §:ssä säädetään, sen jälkeen kun hän on täyttänyt 17 vuotta. Tällöin edunvalvojan tehtävä alkaa, kun alaikäinen täyttää 18 vuotta.

Tuomioistuimen on määrättävä em. lain 10 §:n mukaan edunvalvoja, jos:

1) kuolleealta on jäänyt perintö eikä perillistä tai testamentinsaajaa taikka hänen olinpaikkaansa tiedetä taikka perillinen tai testamentinsaaja ei muuten voi valvoa oikeuttaan;

2) muutoin on tarpeen, että poissa olevan oikeutta valvotaan tai hänen omaisuuttaan hoidetaan;

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 487/2020 vp

3) tulevasta tapahtumasta riippuu, kenelle omaisuus menee, tai joku saa omaisuuden omistusoikeuksin haltuunsa vasta myöhemmin ja edustaja on tarpeen valvomaan tulevan omistajan oikeutta tai hoitamaan omaisuutta hänen lukuunsa; tai

4) lahjakirjassa tai testamentissa on määrätty, että saajalle tuleva omaisuus on uskottava muun henkilön kuin saajan edunvalvojan hoidettavaksi, ja edunvalvojan määrääminen hoitamaan saatua omaisuutta on saajan edun mukaista.

Tuomioistuimen ohella holhoustoimilain (442/1999) 12 §:n mukaan myös holhousviranomainen voi määrätä edunvalvojan:

1) henkilölle, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu, jos hän on edunvalvojan kuoleman tai muun syyn vuoksi ilman edunvalvojaa; sekä

2) henkilölle, joka 8 tai 9 §:n mukaan on edunvalvonnan tarpeessa.

Edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa edellytyksenä edunvalvojan määräämiselle on, että se, jonka etua olisi valvottava, kykenee ymmärtämään asian merkityksen ja että hän pyytää tiettyä henkilöä määrättäväksi edunvalvojakseen.

Edunvalvonta-asian käsittely holhousviranomaisessa vaihtelee sen mukaan, onko asia tullut viereille henkilön omalla hakemuksella vai toisen henkilön tekemällä ilmoituksella. Holhousviranomainen voi ratkaista asian, jossa henkilö hakee edunvalvojan määräämistä itselleen. Holhousviranomaiselle tulleen ilmoituksen johdosta viranomainen selvittää, onko henkilö edunvalvonnan tarpeessa ja tekee tarvittaessa käräjäoikeudelle hakemuksen edunvalvojan määräämiseksi. Kaikki holhousviranomaiselle saapuneet ilmoitukset eivät siis johda edunvalvojan määräämiseen. Ilmoitusasian käsittely on holhousviranomaisessa lähtökohtaisesti kirjallista. Viranomainen selvittää ilmoituksen kohteena olevan henkilön edunvalvonnan tarvetta kuulemalla henkilö itseään, jos se on mahdollista. Tarvittaessa viranomainen kuulee myös hänen läheisiään. Holhousviranomainen voi selvittää edunvalvonnan tarvetta hankkimalla muitakin tarpeelliseksi katsomiaan selvityksiä. Selvityksiä voidaan pyytää esimerkiksi ulosottoviranomaiselta, sosiaalitoimelta, terveydenhuollosta, pankeilta, kansaneläkelaitokselta ja muulta sellaiselta taholta, jolla voi olla tarvittavia tietoja asian ratkaisemiseksi.

Digi- ja väestötietoviraston (DVV) päätöksellä ratkaistujen edunvalvojan määräämisasioiden keskimääräinen käsittelyaika on 133,3 päivää. DVV:n tavoitteena on, että viraston päätöksellä tehtävät edunvalvojan määräämispäätökset saadaan tehtyä jatkossa 90:ssä päivässä niiden saapumisesta. Tämä vastaisi aiempaa tilannetta ennen maistraattien ja Väestörekisterikeskuksen yhdistymistä. (Vertailuna esim. vuonna 2019 maistraattien keskimääräinen käsittelyaika määräämisasioissa oli 91,4 päivää.)

Edunvalvontavaltuutus on edunvalvontaa joustavampi tapa järjestää asioiden hoito. Edunvalvontavaltuutuksella henkilö voi itse etukäteen järjestää asioidensa hoidon sen varalta, että hän tulee myöhemmin kykenemättömäksi hoitamaan asioitaan. Edunvalvontavaltakirjassa henkilö (valtuuttaja) nimeää valtuutetun hoitamaan asioitaan. Edunvalvontavaltuutus tulee voimaan, kun

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 487/2020 vp

holhousviranomainen on sen vahvistanut. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta (2007/648). Edunvalvontavaltuutusten vahvistamisen keskimääräinen käsittelyaika on DVV:ssä tällä hetkellä 80,2 päivää.

Edunvalvojan määräämisen käsittelyaikojen viivästymiseen on valtiovarainministeriön DVV:stä saadun selvityksen mukaan vaikuttanut uuteen toimintamalliin siirtyminen virastossa. Uudessa valtakunnallisessa toimintamallissa asiakkaan saman asian työstämiseen osallistuu useampi henkilö prosessin eri vaiheissa valtakunnallisesti. Valtakunnallisella työjonojärjestelmällä pyritään myös siihen, että käytössä olevien resurssien suhteen virastossa olisi enemmän joustavuutta. Joustavuuden lisäksi uudella toimintamallilla tavoitellaan toimintatapojen yhtenäisyyttä valtakunnallisesti ja tehokkuutta. DVV on nykyisissä prosesseissaan pyrkinyt kiinnittämään huomiota asiakaslähtöisyyteen, mikä tarkoittaa muun muassa sitä, että asiakas saa valtakunnallisesti samanlaista palvelua riippumatta siitä, missä hän asioi. Palvelun tulee olla sisällöltään ja tulkintatavoiltaan yhtenäistä kaikille. Toimintamallin omaksuminen on kuitenkin saanut alkuvaiheessa aikaiseksi jonoja asioiden käsittelyyn.

Viivästyksiin ovat vaikuttaneet myös joidenkin asioiden käsittelylle tärkeiden tietojärjestelmien myöhästyminen ja paperipohjaisen asioinnin muuttaminen sähköiseksi. DVV:ssä käytettävissä oleva vanha asianhallintajärjestelmä ei ole sellaisenaan tukenut valtakunnallista toimintatapaa, vaan sen mahdollistamiseksi tarvitaan vielä manuaalisia työvaiheita. Valtakunnallinen toimintamalli vanhalla asiankäsittelyjärjestelmällä on tuonut lisävaiheita työhön, mutta niitä pyritään karsimaan virastossa jatkuvalla kehittämistyöllä, kunnes uusi asianhallintajärjestelmä on käytettävissä.

Koronaepidemian aiheuttama poikkeustilanne on vaikuttanut osaltaan myös viivästymisiin. Edunvalvojan määrääminen sekä edunvalvontavaltuutuksen vahvistaminen edellyttävät lääketieteellistä perustetta ja lääkärinlausuntojen saaminen on poikkeustilanteesta johtuen viivästynyt. Lisäksi henkilön hakiessa itse itselleen edunvalvojaa, holhousviranomaisen on kuultava hakijaa henkilökohtaisesti, jotta edunvalvoja voidaan määrätä. Koronatilanteen vuoksi asiakkaita ei ole voitu kutsua kuultaviksi viraston tiloihin, vaan kuulemiset on täytynyt järjestää etäyhteyksin. Valmiudet tähän toimintatapaan ovat olleet alueellisesti erilaiset ja toimintatavan vakiinnuttaminen vie oman aikansa. Toisaalta etäkuulemisista odotetaan myös tehokkuutta tulevaisuudessa.

Edunvalvontapäätösten ja käsittelyaikojen nopeuttamiseksi valtiovarainministeriö on keskustellut tilanteesta DVV:n kanssa ministeriön ja DVV:n johdon välisissä tapaamisissa sekä tulossopimauksessa. Valtiovarainministeriön ja DVV:n välisessä DVV:n vuoden 2020 tulossopimuksessa seurataan palvelukyky- ja laatumittareissa holhoustoimen lupa-asioiden keskimääräistä palveluaikaa/ratkaisuaikaa hakemuksen saapumisesta. Vuoden 2020 tavoiteajaksi on asetettu 1,2 kk hakemuksen saapumisesta. Lisäksi tulossopimuksessa seurataan edunvalvonnan tilintarkastuksen tavoiteaikoja. Valtiovarainministeriö keskustelee DVV:n kanssa viraston päätöksellä tehtävien edunvalvonnan määräämispäätösten ja edunvalvontavaltuutusten vahvistamisen tavoiteaikojen sisällyttämisestä viraston vuoden 2021 tulossopimukseen.

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 487/2020 vp

Pidemmän aikavälin käsittelyaikojen nopeuttamistoimenpiteenä on em. DVV:n uuden asianhallinta-järjestelmän luominen ja käsittelyn siirtäminen pääasiassa sähköiseksi. VAAKA-hankkeessa (Väestötietojärjestelmän, asianhallinnan, arkistoinnin ja kansalaisen asioinnin kehittäminen) digitalisoidaan entisten maistraattipalvelujen (nyk. mm. holhoustoimen-palvelut) asiointipalvelujen käsittely-prosessit. Palveluprosessien digitalisointi tehostaa asiankäsittelyä ja parantaa palvelujen laatua. Edunvalvonnan määräämisasioiden toteutus on VAAKA-hankkeessa suunniteltu vuodelle 2021. Valtiovarainministeriö seuraa VAAKA-hankkeen toteutusta ja hyötyjä säännöllisesti asettamassaan seurantaryhmässä ja tulosohtauksessa.

Helsingissä 26.6.2020

Kuntaministeri Sirpa Paatero